

Építészet és/vagy improvizáció – Gyakorlati tanulmány az improvizáció természetéről.

Mivel a pályázati kiírás nagy szabadságot engedett számunkra, komoly feladat volt eldönteni, milyen irányba induljunk. A fő cél, melyet elsőként kijelöltünk, az volt, hogy mindenképpen valami olyat hozzunk létre és tapasztaljunk meg, amiből tanulhatunk és többek leszünk általa. Miután ebben megegyeztünk, közös beszélgetéssel kezdtük szűkíteni a témaköröket. Olyan metódust kerestünk, ami a lehető legteljesebben engedi kibontakozni az improvizációt, de amely során nem veszti értelmét a kitűzött feladat. Ahhoz, hogy ezt a problémát megfoghassuk, alkottunk egy elméletet az improvizáció természetéről.

Bevezetés: Az építészeti improvizáció természete – hipotézis.

Ezen elmélet szerint az improvizáció legalapvetőbb formái az alaki és a funkcionális improvizáció. Ahhoz, hogy ezeket leírassuk, példákra volt szükség. Olyan épületeket igyekeztünk találni, melyekben az ötletszerűség kiemelkedően jelen van. Így született az alábbi, nem kimerítő jellegű felsorolás:

Alaki:

- jól bevált építészeti forma anyagának megváltoztatása
- ismert anyagok szokatlan, olykor szinte valószerűtlen formákban történő alakítása
- abszurd, ám kapcsolódó forma társítása a funkcióhoz
- megszokott forma elsőre irracionális módosítása

Funkcionális:

- épületek újrafelhasználása
- parazita-épületek
- épület-bővítések a Velencei Cartha után

A fentiek listáját érzés szerint állítottam össze. Tisztában vagyok vele, hogy egy parazita épület megtervezése is gondos figyelmet és munkát igényel, mégis az az első benyomásom róla, hogy az épületet mintegy „ráötleltelődött” az gazda-házra. A fenti felsorolás elemeit mind improvizációnak éreztem: hirtelen ötletből született megoldásnak. Azonban tisztán érződik, hogy ezek a kategóriák, ezek a házak nem fedik le az építészetet olyan teljességében, mint ahogy véleményem szerint az építészet és az improvizáció összefonódik.

Amíg összeállítottuk fenti kis felsorolásunkat, bennünk is körvonalazódott, mit tekintünk improvizációnak: építészeti kérdések és problémák intuíciónál fakadó megoldását. Azonban az első dolog, amit a szakmában meg kellett tanulnunk, az volt: egy építészeti problémának sohasem csupán egy megoldása van. Létezhet több, minden igényt kielégítő megoldás, és mindenképp létezik rengeteg többé-kevésbé jó megoldás is. **Eszerint az építész számára az intuíció és improvizáció egy tudatosan-tudattalanul fejlesztett képesség, melynek segítségével kiválasztja a legjobb megoldást a rendelkezésre álló lehetőségek halmazából.**

Az eddigi észrevételekhez kapcsolódóan álljon itt egy válogatás olyan épületekből, melyek felfedezni véljük az improvizáció korábban vázolt formáit.



Dennis Oppenheim - Church



Za-bor Architects -
Parasite Office



ICD/ITKE -
Parametric wood architecture



Urban Planning Exhibition Hall



Pieta-Linda Auttila - WISA Wooden design hotel



I. M. Pei - Louvre pyramid



Piet Blom - Kubuswoningen

Ha ebből a megközelítésből indulunk ki, mindenképp észre kell vennünk, hogy az elmélet alapja sántít. Ha az improvizációt ennyire magasra emeljük – az összes megoldás szűrője, mely több tucat lehetőség közül a kezünkbe adja azt, melyet később a magunkénak mondunk – akkor lehetetlen, hogy csak az alaki és funkcionális, az épület egészére kiterjedő improvizációt vegyük figyelembe.

Tehát, mint a matematikában, bővítenünk kell az elméletünket. Szerencsére, ha higgadt fejjel tekintünk körbe, akár csak egy családi házban is megláthatjuk az improvizáció nyomait. **Az improvizáció új definíciónk szerint olyan eljárás, mely tetszőleges problémák megoldására alkalmas, alkalmazásának feltétele pedig csupán az, hogy ténylegesen ismerjük magát a problémát...** az improvizáció egy mindenre

kiterjedő illesztő-mechanizmus, mely konglomerátumként köti össze az amúgy egymással nem kapcsolható elemeket.

Konkrét példával élve: improvizáció, hogy miként kapcsolódik a talajhoz és a közvetlen környezethez egy sziklákra épült ház. Improvizáció, hogy miként csatlakozik egy már meglévő házhoz egy új bővítés. Improvizáció, hogy miként házasítható össze két idegen funkció a fizikai térben.

Ez a kijelentés talán kissé merész, de közös gondolkodásunk során még a kezdetekkor górcső alá vettük magát az építészeti tervezési metódust is. Az egyetemi feladataink között egyetlen olyat találtunk, ami tisztán az improvizációra épített: egy, a felvételi során térben megoldandó problémát. A feladat a következő volt: adott x sugarú gömb, mely magában foglal egy x sugarú, y magasságú hengert. A henger tengelye egyben a gömb egyik tengelye is, a henger nem lóg ki a gömbből egy irányban sem. Érzékeltesse a téri helyzetet makettben. Nem térnék ki rá, mennyi nehézséggel szembesül, aki forgástesteket nem a kanonisztikus irányokból próbál vetíteni, vágni, forgatni. A megszülető megoldások azonban emlékeim szerint mindennél jobban szétszórták a felvételizők csoportját – félelmetesen sok, egész megközelítésében és szemléletében különböző megoldás jött létre. Aztán a szűrés után az improvizáció ebben a formájában eltűnt a képzésből.

Miközben egyetértettünk abban, hogy nem volt tisztán improvizációra támaszkodó feladatunk, megszokás szerint beszélgetésünket móricka-rajzokkal kísértük. Ahogy a tervezést is szokás. Mik ezek a móricka rajzok? Előtte egy feladat. Ismerek bizonyos adatokat, lehetőségeket. Ismerek egy tájat, egy beépítési magasságot, azt, hogy hány szobát kér a megbízóm. Variálok ezeket az adatokat. Kitöltöm az általuk megszabott helyet, újra és újra. Egyszer négyzetesen, aztán elemelem, aztán elforgatom. Alapműveletek a térben. Kiindulok egy egyszerű kezdeti formától, és apró változtatásokkal ismételem. Felhasználom az általam ismert megoldásokat, és addig sorolom őket, amíg egyszer csak valami addig ismeretlen összeghez jutok.

Birtokában van-e egy építész az összes lehetséges megoldásnak, ami a probléma ismeretéből fakad?

Igen. Ismeri az alapműveleteket, akár rajzi, akár szerkezeti szempontból. Ezek a műveletek összeadhatók, kivonhatók, van metszetük, megsokszorozhatók. Alkalmasak rá, hogy bármilyen megoldást előállíthassunk belőlük. Az összes megoldás elérhető. Egyszerűen csak olyan nagy a számuk, hogy képtelenség mindet egyszerre mérlegelni. Egyfajta szűkítés zajlik, amikor egyes elemek kiválasztásával, rögzítésével (pl. fa szerkezet, vagy panoráma) halmazokra bontva csökkentjük a megoldások számát. Még így is szörnyen hosszú folyamat lenne minden egyes lépést megtéve tervezni. Ez az a pont, ahol az építészeti improvizáció színre lép.

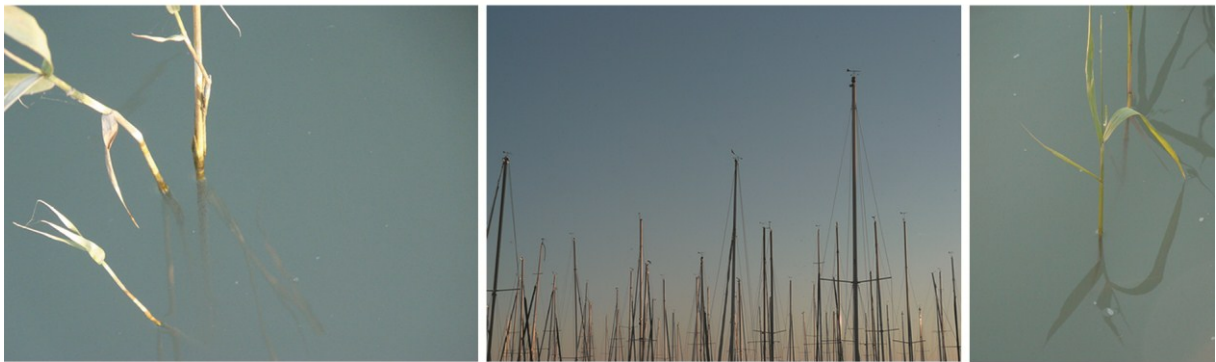
Az improvizáció egy választási metódus. Az improvizáció során szinte véletlenszerűen soroljuk, kapcsoljuk, gyúrjuk az anyagot. Elengedjük a felesleges információkat, és a leendő terv sarokpontjaira a legkülönbélebb mintákat vetítjük. Az improvizáció az a 6. érzék, melyet az egyetem alatt olyan kényesen fejlesztenek, bár szerepe vagy nincs felismerve, vagy nincs megismertetve – a megfelelő lehetőségek szinte tudatalatti ráérése. Amikor 3 vonal elegendő ahhoz, hogy egy grandiózus megoldást vizionáljunk magunk elé, akkor működik az improvizáció. Amikor elvonatkoztatunk a környezet elemeiből egy épületet: víztükör, tehát vízszintes vonal, nádas, tehát transzparens, ég, tehát világos, hegy, tehát kemény és masszív. És ahogy ezeket a kifejezéseket olvassa az olvasó, reményeim szerint felvillan egy-egy kép a fejében, amit ő, és csakis ő, ezekhez a tulajdonságokhoz társít. Ezek a képek a tervezés során egymásra vetülnek és épületté állnak össze.

Tárgyalás : a pályázati munka megtervezése - mintavételezés

Ahhoz, hogy a fenti állításokat alá tudjuk támasztani, egy rugalmas, sokrétű kísérletre volt szükségünk, amelyben nincs előre biztosítva az eredmény. Szintén fontos volt, hogy mindketten aktív részesei legyünk a tervezésnek, és lehetőleg ne álljon be egy vezető-dolgozó erőviszony – hiszen így sem a csapatmunka, sem az improvizáció nem bontakozhatott ki teljesen. Az alábbi módszert választottuk ki a pályázati anyag elkészítésére:

1. lépés: önálló témakeresés.

Mindketten elindultunk, és kiválasztottunk egy utunkba eső jelenséget, mely nem építészeti, de lehetséges belőle építészeti vonatkozást előállítani. Ez a téma:



V.: A manipulációt, a sokszorosítást akartam megfigyelni, a természet rendszeralkotó képességét – vizuálisan és szerkezetileg egyaránt. A szitakötő szárnyának hálójá éppúgy beleesik a témámba, mint a magányos nádszál képe, ahogy a hullámokon torzul és török.



A.: Indulásként a közvetlen környezetem újbóli leképezését tűztem ki célul. Egy kocka vaj és egy cső kukorica milyenségén túl olyan összetett ingert kerestem, amely az ember közreműködésével újfajta jelenségként értelmezhető a természetben.

2. lépés: teszt-időszak.

Egy 6 lépésből álló fázis. Miután mindketten kölcsönösen megmutattuk egymásnak a téma-választásunkat, elő kellett állítanunk egy közös vonalat, amin haladhatunk. Azonban ezt a vonalat nem akartuk

csupán egyszer kijelölni, szerettük volna, ha van lehetőség igazán radikálisan változtatni a csapásirányokat. Ezért egyszerre csak egyikünk dolgozott. Adott napon X elkészíti a továbbfejlesztett anyagot, miközben Y függetlenül anyagot gyűjt a napja során, és elkezd elképzelni, hogyan illeszthetné azt bele az addigi közös irányba. Este X átküldi az általa módosított anyagot, és Y szembesül vele, hogy az ő elképzeléséhez képest mivé vált a közös vonal, mihez kell alkalmazkodnia. A másnap áll rendelkezésére a válasz elkészítésére, ami alatt X gyűjt önálló anyagot, majd pedig este szembesül a megváltozott környezettel.

I. Első lépésként mindenképp olyan benyomásokat akartam megörökíteni, amik továbbmutathatnak a két téma egyesítése felé. Meglehetősen nehéznek találtam ... Megfogott A. szalmabálája. Egy marék szalma: nem építészeti anyag. Ugyanez feltekerve: az ideális ideiglenes építőblokk. A kérdést úgy fogtam meg, mint Örkény István Az élet értelme című novellájában. Ha minden magja megvan, és feltekerem, toboz lesz a toboz is?



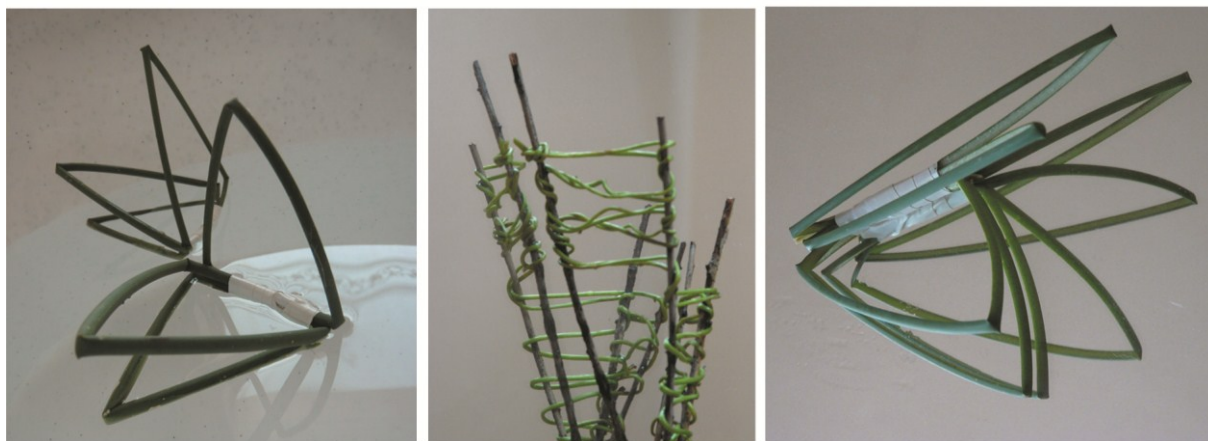
AZ ÉLET ÉRTELME

*Ha sok cseresznyepaprikát madzagra fűzünk, abból lesz a paprikakoszorú.
Ha viszont nem fűzzük fel őket, nem lesz belőlük koszorú. Pedig a paprika ugyanannyi, éppoly piros, éppoly erős. De mégse koszorú.
Csak a madzag tenné? Nem a madzag teszi. Az a madzag, mint tudjuk, mellékes, harmadrangú valami.
Hát akkor mi?
Aki ezen elgondolkozik, s ügyel rá, hogy gondolatai ne kalandozzanak összevissza, hanem helyes irányban haladjanak, nagy igazságoknak jöhet a nyomára.*

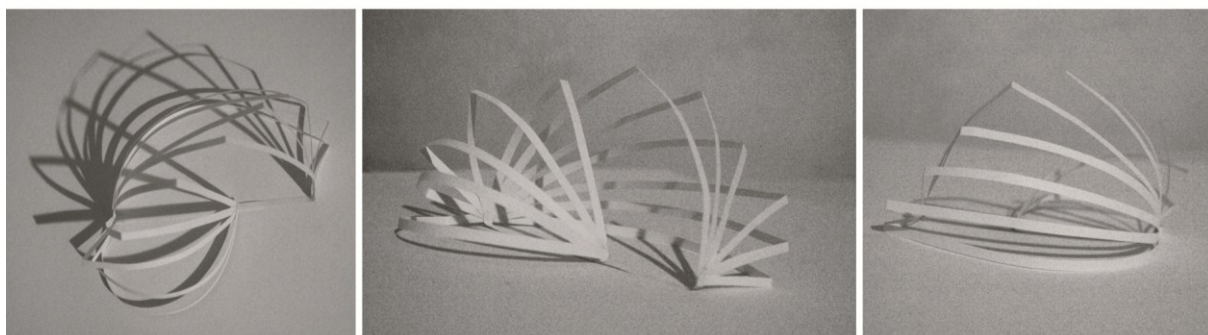
II. Most az elemek feltekeredését a vízben kíséreltem elérni: a víz felszínén rendezetlen szalmaszálak a vízre hatott szívóerő által újból rendezetté váltak, vagy mondhatnám úgy is, hogy Van Gogh Csillagos éj című festményét a vízen próbáltam utánozni.



III. A vízi, víz közeli növények struktúrája egyedi. Mivel lehetne érdekesebb eredményt elérni, mint hagyományos és merőben szokatlan nyersanyagok és eljárások vegyítésével? Sás, fűz, iszalag, szulák, kosárfonás, varsázás, alapvető geometriai alakzatok. A megcélzott forma olyan úszó, vagy aljzathoz rögzített bútor, mely privát teret képes képezni a vízén.



IV. V. vízi bútorkáit tavirózsaszerű árnyékolókként képzeltem el a víz felszínén. Tovább feszegetve a tavi magánszféra kialakítását, egyre inkább konkáv formákkal kísérleteztem.



V. A. tavirózsái megihlettek azzal a bonyolultsággal, ahogy a konkáv, transzparens forma önárnyékot vet. Igyekeztem nem csak olyan struktúrát létrehozni, mely már egyértelműen szerkezeti kérdésekkel is foglalkozik, de meg is tartani benne azt az első meghökkenést, amíg a szem értelmezi, hogy mit is lát pontosan.



VI. Az eddigi impressziókat felhasználva új felület létrehozásával kísérleteztem. A géz erőteljes vonalstruktúráit egy tobozra való feltekerésével törtem meg. A szálak először kikerülték, később ráfeszültek a szerkezetre - így adván az enyhülő nyomások ritmust az egésznek.



3. lépés: összefoglalás

Nem volt előre meghatározva, hogy a létrehozott anyagok sorát miképpen tudjuk majd bemutatni. Úgy döntöttünk, hogy amennyiben elegendő ötlet gyűlt össze, úgy azok maguk fogják diktálni, hogy mire alkalmasak. Ismeretlen csapattárrsal dolgozva valószínűleg terhesebb lett volna ez a munka és több megadást kíván. Úgy, hogy Krizsán Anitával osztottam meg a feladatot, lehetőségünk volt még a folyamatos meglepetések és új elemek között is megtartani egymás szálait. Ennek eredményeképpen a rendelkezésünkre álló anyagok alkalmasak voltak arra, hogy a közös alkotás mellett a végeredményben is egységet alkothassanak. Úgy döntöttünk, a lépések összegzését egy különleges építményben alkotjuk újra, mondhatni egymás tükrében.

Befejezés: a tényleges pályamű - Bizonyítás

Móló – meditatív strand.

Mivel közös lépéseink, és a belőlük adódó formák a vízzel kiegészülve válnak teljessé, olyan építészeti problémát kerestünk, amely a vízhez kötődik. Nyár lévén közvetlen vízparti élményeink is hozzájárultak választásunkhoz.

A fürdőzést hazai körülmények között három közegben ejthetjük meg: kiépített-, folyó- és tóparti strandokon. A kiépített fürdők építészeti kultúrája gazdag múltra tekint vissza. A folyóknál történő strandolás kisebb építészeti nyomot hagyott, azonban ebben magának a folyónak, a sodrásnak, az árhullámoknak és sok egyéb tényezőnek komoly szerepe van. A harmadik lehetőség azonban: a tóparti strandok – méltatlanul kevés figyelmet kap, és bár kifejezetten festői és ideális helyszíneket kínál, mégsem mondhatjuk, hogy megoldott lenne a jól működő, építészeti élményt kínáló, modern, sokrétű tavi strand.

Ennek oka szerintünk az, hogy többnyire sekély nagy tavaink mellett fel sem merült az építészekben, hogy betörjenek a víz birodalmába. A vízfelületek úgy festenek a műholdfelvételeken, mint kemény lencsék, amiket beleejtettek a sűrűn beépült üdülőtelepekbe. Ennek a jelenségnek is megvan a maga története, a balatoni nyaralók és stégek bontásával együtt. Azonban a vízfelületbe nem csak barbár, erőszakos módon lehet betörni. A tavak élővizek. Saját világuk van, mindegyiknek egyedi, csak önnön magára jellemző. Ezt a világot, ezt a karaktert meg kell ismerni! Ha a gyors vizű folyókat a zuhanyhoz hasonlítom, akkor a tavak a kádak. A nagy, nyugodt vizek, amikben nem csak úszni lehet, de ülni, feküdni, olvasni, limonádézni-sörözni-koktélózni, vérmérséklet szerint. Pihenni és figyelni. Ezek mind meditatív tevékenységek. Építészként tudjuk, hogy az ilyen típusú tevékenységek igénylik a különleges környezetet.

Jelenleg a tavi strandok többsége szinte semmilyen épített infrastruktúrával nem bír, ami ezeket a tevékenységeket segítené. Ülhetünk és elmélkedhetünk a viháncoló, magukat hangosan jól érző temérdek ember között, a sekély vízben ülve, odafigyelve, hogy gondosan odébb vonuljunk a vízibiciklik, matracok és vetődő tinik útjából – és érezhetjük magunkat közben borzasztóan antiszociálisnak, holott nem erről van szó.

A fentebb leírt megfigyelésnek, elmélkedésnek, az adott tó megismerésének és befogadásának kell, hogy legyen olyan helye, ahol, még ha csak ideiglenesen is, de „kettesben” lehetünk a tóval. Olyan intim és fél-intim terek, melyeket megosztva használhatunk, és biztosítják azt a nyugalmat, amit keresünk. Erre a felvetésre válaszul alkottuk meg a saját sétányunkat, mólónkat – mely nem csak arra jó, hogy besétáljunk a tó mélyebb része fölé, és ott bele vessük magunkat a vízbe, de arra is, hogy ezt a vízbe ereszkedést és érkezést hétköznapi rituáléként élhessük meg.

Az elkészült vázlatterv célja az volt, hogy vajon a folyamatos improvizációból, alkalmazkodásból, problémamegoldásból származhat-e olyan mű, mely túlmutat azon a látszólagos küszködésen, amit a folyamatos, tudatosan generált, kényszerítő erejű változás jelent. Annak érdekében azonban, hogy a terv ne csak egy szép térforma legyen, figyelembe vettünk bizonyos adatokat, adottságokat is. Következzenek még ezek, majd maga a terv.

Hazai tópartok típusai

a.) sekély, kopár

- Fertő tó, a Balaton déli partjának szakaszai

b.) sekély, vízinövényekkel részben borított

- Velencei tó (nád-foltok a parttól több méterrel bentebb, tagolt vízfelület)

- a Balaton déli partja, part menti nádszegély

- a Fertő tó magyar oldala, sűrű, szélesen elterülő nádas

c.) gyorsan mélyülő, vízínövényekkel keskeny sávban szegélyezett

- a Balaton északi oldala

A fentebbi felsorolás a három nagy tavunk alapvető part-típusait szedi össze - részben saját tapasztalatok alapján – melyek projektünk törzsét képezik. Valós helyszín esetén a fentiekhez mérten módosítható a móló elemeinek elrendezése. Ilyen változtatások például:

- sekély vízben egyes elemek feleslegesek, vagy minimalizálni kell őket.

- sűrű növényzet mellett óvatosan kell elhelyezni a beülőket, mert a növényi hulladék összegyűlhet rajtuk, valamint az állatvilág is jobban frekvenciálja majd a helyet.

- gyorsan mélyülő vízben érdemes minél nagyobb átmeneti felületeket létrehozni, például a gyerekek számára, akik így veszélytelenül fürdőzhetnek nem csak közvetlenül a parton.

Szerkezeti és esztétikai megfontolások

Első elképzelésem szerint a szerkezet két tag kategóriára osztható – árnyékoló és járőrfelület. Szükséges, hogy a móló feltárja ezek változatos összefüggéseit, és kihasználja egymáshoz való kapcsolódásaikat.

1. A sétány nem lehet olyan akadály, melyen egy úszó csak a teljes objektum megkerülésével juthat át.

2. A sétánynak biztosítani kell árnyékos, félárnyékos és napos helyeket egyaránt, szárazon és vízben.

3. A sétány jó esetben egyben belátható és értelmezhető, önmagában is esztétikai élményt nyújt - formája illeszkedik a vízfelülethez.

4. A strandolás-fürdőzés mai gyakorlatának nem képezi szerves részét a privát felület létrehozása, mivel ennek megoldását még mindig a fix leválasztásban és a kisajátításban látjuk, nem pedig az ideiglenes használatban, és a transzparens, jeleken alapuló leválasztásban. (Ami azonban igényli azt, hogy a felhasználók tiszteletben tartsák egymást is éppúgy, mint önmagukat.)

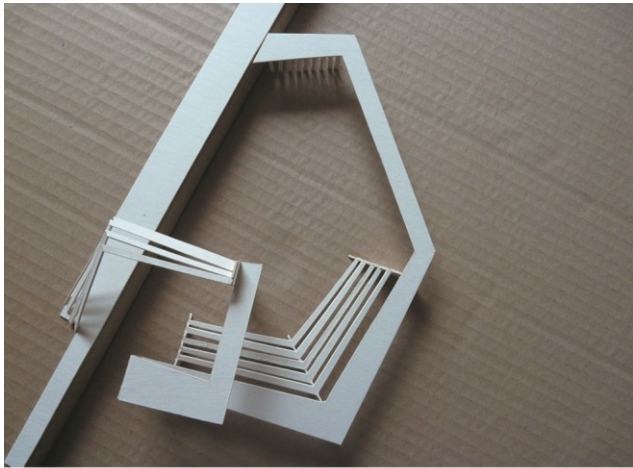
5. Bármely sétánynak célja, hogy bemutassa és bejárhatóvá tegye a területet, amelyen keresztül vezet. Egy ilyen fürdőző-sétány feladata az, hogy izgalmas, sokrétű kapcsolat lehetőségét hozza létre a tó, mint objektum; a víz, mint elem; és a fürdőző, mint ezek megismerője, élvezője és felhasználója között.

Az improvizációk funkcióvá válása a vázlattervben:

szalmabála (II.) és toboz-spirál(I.)- alapforma

toboz-háló (VI.) és híd (V.) - kapcsolatok és szerkezeti logika

tavirózsa(IV.) és nádlegyezők(III.) - „spóra” privát tér



Értékelés:

A terv elkészítésében végig igyekeztünk megőrizni azokat a feltételeket, melyek folyamatos, gyors problémamegoldást kívánnak. Míg arra bőven biztosítottunk időt és lehetőséget, hogy elkalandozzanak a megoldások és ötletek, arra már kevesebb teret hagytunk, hogy felesleges köröket fussunk. A megegyezés szerint azt tekintettük a tervet előre hajtó erőnek, ami új elemeket és gondolatokat képes bevonni, még ha a korábbi útvonalaktól eltávolodó tendenciát mutat is. Ezzel az enyhítéssel együtt is azt érzékeltük, hogy képesek vagyunk a sok kialakult irányvonalakat együtt kezelni és összeterelni őket egyetlen végleges problémába. Ezzel igazoltnak tekintjük, hogy a „céltalan”, „rendetlen”, „átgondolatlan” (bár ezt a szót csak óvatosan használnám) improvizáció igenis egy nagyobb séma részeként tud működni. Sőt! Az improvizáció akkor is elfogadható és helyes megoldás, ha az adott sémát új elemekkel, vagy korlátokkal bővítjük. (Lásd: strand -> állóvízi strand -> állóvízi meditatív strand) Az improvizáció, mint az esszé nyitó-tézisében is állítottuk, egy szinte kimeríthetetlen lehetőségekkel rendelkező probléma-megoldó metódus, ezzel együtt pedig az építészeti tervezés szerves része és alapja.

A vázlattevé a további makett-fotókkal és az alaprajzzal az esszé mellékleteként szerepel.